

Natalia Podraza-Majewska

Ustanowienie pomocy prawnej dla zatrzymanego – analiza projektowanych zmian Kodeksu postępowania karnego¹

Establishment of legal aid for a detainee – an analysis of the proposed amendments to the Code of Criminal Procedure

The analyzed bill provides that an ex officio lawyer should be appointed to a detainee before procedural steps are taken if the detainee wishes to exercise the right to make contact with him or if procedural steps are to be performed with his participation – and there is no lawyer appointed by choice. The author emphasizes that the disposer of the realisation of the right to defence is the detainee, and within the scope of this right he can decide whether or not to exercise the right to legal assistance. The proposed regulation partially introduces a de facto mandatory defence, disregarding the will of the detainee himself, which does not seem to have been the intention of the sponsor of the bill.

Keywords: bill, Code of Criminal Procedure

Analizowany projekt zakłada, że przed przystąpieniem do czynności procesowych należy wyznaczyć zatrzymanemu adwokata lub radcę prawnego z urzędu, jeżeli zatrzymany chce skorzystać z uprawnienia do nawiązania z nim kontaktu lub gdy z jego udziałem mają być wykonywane czynności procesowe – a nie ma adwokata lub radcy prawnego ustanowionego z wyboru. Autorka podkreśla, że dysponentem realizacji prawa do obrony jest zatrzymany i w ramach swojego uprawnienia może on zdecydować o skorzystaniu bądź też nieskorzystaniu z przysługującego mu prawa do pomocy prawnej. Projektowana regulacja częściowo wprowadza obronę obligatoryjną, co, jak się wydaje, nie było zamiarem projektodawcy.

Słowa kluczowe: projekt ustawy, Kodeks postępowania karnego

Doktorantka ■

Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, WARSZAWA, POLSKA ■

natalia.podraza@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0001-9817-7696>

Przedmiot oceny

Przedmiotem oceny jest regulacja zawarta w senackim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (EW-020-1083/23; dalej: projekt). Ocena uwzględnia stan prawny na dzień jej sporządzenia.

¹ Ocena skutków prawnych regulacji zawartej w senackim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego sporządzona 14 sierpnia 2023 r. na zlecenie Zastępcy Szefa Kancelarii Sejmu; BAS-WAP-1712/23.

Zakres proponowanych zmian

W art. 1 projektu zakłada się nowelizację ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1375, ze zm.; dalej: Kodeks postępowania karnego lub k.p.k.), polegającą na:

1) dodaniu do art. 245 k.p.k. nowego § 4 i 5 w brzmieniu:

„§ 4. Jeżeli zatrzymany chce skorzystać z uprawnienia, o którym mowa w § 1, lub z jego udziałem mają być wykonywane czynności, o których mowa w § 5, a nie ma adwokata lub radcy prawnego ustanowionego z wyboru, przed przystąpieniem do czynności procesowych z udziałem tego zatrzymanego należy wyznaczyć mu adwokata lub radcę prawnego z urzędu. Przepis art. 78, art. 517j § 1 oraz przepisy wydane na podstawie art. 517j § 2 stosuje się odpowiednio. Wyznaczenia adwokata lub radcy prawnego może dokonać prezes lub referendarz sądowy sądu rejonowego miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania, a w wypadkach niecierpiących zwłoki także innego sądu rejonowego.

§ 5. W przypadku wykonywania czynności procesowych z udziałem zatrzymanego należy wykonać te czynności z udziałem adwokata lub radcy prawnego, w tym ustanowionego z urzędu. Przesłuchanie zatrzymanego nie może się odbyć wcześniej niż 2 godziny od chwili zawiadomienia adwokata lub radcy prawnego o planowanej czynności. Przesłuchanie bez obecności adwokata lub radcy prawnego jest dopuszczalne wyłącznie w wypadku zagrożenia zdrowia, życia lub wolności zatrzymanego lub innej osoby albo potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Przyczynę odstąpienia od przesłuchania z udziałem adwokata lub radcy prawnego należy wskazać w protokole”.

2) zmianie art. 301 k.p.k. i nadanie mu brzmienia:

„Na żądanie podejrzanego należy go przesłuchać z udziałem ustanowionego obrońcy. Przesłuchanie bez obecności obrońcy jest dopuszczalne wyłącznie w wypadku zagrożenia zdrowia, życia lub wolności zatrzymanego lub innej osoby albo potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Przyczynę odstąpienia od przesłuchania z udziałem adwokata lub radcy prawnego należy wskazać w protokole”.

W art. 2 projektu określone zostały przepisy przejściowe, natomiast zgodnie z art. 3 projektu ustawa wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

Podmioty, na które będzie oddziaływać regulacja zawarta w projekcie

Adresatami regulacji zawartej w projekcie staną się między innymi:

- osoby zatrzymane,
- podejrzeni,

- prokuratura i policja, a także inne podmioty, którym w wypadkach przewidzianych w ustawie przysługują uprawnienia policji do prowadzenia postępowania przygotowawczego,
- prezesi i referendarze sądowi sądów rejonowych,
- adwokaci,
- radcowie prawni.

Uwagi szczegółowe

Zatrzymanie osoby, jako jeden z najbardziej dolegliwych środków przymusu, może być zastosowane wobec osoby w wielu wypadkach określonych w Kodeksie postępowania karnego². Wobec osoby zatrzymanej ustawodawca karny przewidział uprawnienia, mające na celu zagwarantowanie prawidłowej realizacji zatrzymania, zgodnie z zasadami legalności, zasadności i prawidłowości. W myśl art. 245 § 1 k.p.k., „zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nim rozmowę. Natomiast w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny”. Jak wskazuje się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, „ustawa procesowa w rozdziale 27 nadaje zatrzymanemu szereg uprawnień mieszczących się w pojęciu prawa do obrony, wręcz typowych dla jego istoty, a realizowanych w sytuacji uzasadnionego przypuszczenia, wysuwanego przez organ dokonujący zatrzymania, że popełnił on przestępstwo. Tak więc nie formalne przedstawienie zarzutu popełnienia przestępstwa, lecz już pierwsza czynność organów procesowych skierowana na ściganie określonej osoby, czyni ją podmiotem prawa do obrony”³.

W kwestii przysługującego zatrzymanemu prawa do obrony polegającego na umożliwieniu kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym przed formalnym przedstawieniem zarzutu popełnienia przestępstwa wyraził się Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 11 grudnia 2012 r., wywierając wpływ na obecny kształt

² Kodeks postępowania karnego przewiduje możliwość zatrzymania osoby nie tylko w związku z uzasadnionym przypuszczeniem popełnienia przestępstwa – zatrzymanie *sensu stricte* (art. 244 § 1, 1a i 1b), lecz także określa m.in. zatrzymanie na zarządzenie sądu lub prokuratora (art. 75, art. 247 § 1), w wypadku kiedy miejsce pobytu oskarżonego lub osoby podejrzanej nie jest znane (art. 278 w związku z art. 247), zatrzymanie oskarżonego w celu poddania się obowiązkowi dowodowym (art. 74 § 3a); zatrzymanie w celu doprowadzenia świadka biegłego lub specjalisty (art. 285 § 2), zatrzymanie oskarżonego, którego obecność na rozprawie jest obowiązkowa (art. 376 § 1, art. 377 § 3, art. 382), zatrzymanie kierownika urzędu konsularnego oraz innych urzędników konsularnych państw obcych (art. 579 § 2), zatrzymanie osoby, co do której ma być złożony wniosek o ekstradycję (art. 595).

³ Wyrok SN z 9 lutego 2004 r., sygn. akt V KK 194/03.

art. 245 § 1 k.p.k.⁴. Trybunał wskazał, że kontakt zatrzymanego (jako osoby podejrzanej, wobec której zachodzi uzasadnione przypuszczenie popełnienia czynu zabronionego) z adwokatem lub radcą prawnym jest kluczowy dla zapewnienia jej prawa do skutecznej obrony w trakcie całego toczącego się postępowania karnego. Informacje uzyskane od zatrzymanego już we wstępnym stadium postępowania karnego, a więc przed postawieniem mu zarzutów, mogą mieć w dużej mierze istotne znaczenie dla ostatecznego rozstrzygnięcia w sprawie. Mając to na względzie, Trybunał podkreślił, że konieczne jest umożliwienie zatrzymanemu efektywnej i profesjonalnej pomocy prawnej także na wstępnym etapie postępowania karnego, albowiem jej brak może skutkować przyczyną niesłusznego skazania⁵.

Odnosnie do możliwości realizacji uprawnienia zatrzymanego do skontaktowania się z adwokatem lub radcą prawnym należy rozróżnić pozycję procesową podejrzanego oraz osoby podejrzanej jako podmiotów, wobec których może dojść do zatrzymania. Podejrzanym, zgodnie z art. 71 § 1 k.p.k. jest osoba, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów lub której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania jej w charakterze podejrzanego. W Kodeksie postępowania karnego brak jest natomiast definicji osoby podejrzanej, mimo że wielokrotnie jest ona podmiotem wielu obowiązków i uprawnień. W odniesieniu do możliwości zatrzymania osoby podejrzanej z art. 244 § 1 k.p.k. dochodzi do pośredniego wskazania, że za osobę podejrzaną należy uważać osobę, wobec której istnieje zespół danych świadczących o poziomie „uzasadnionego przypuszczenia, że popełniła ona przestępstwo”. Osoba podejrzana nie jest zatem stroną postępowania, bowiem zgodnie z art. 299 § 1 k.p.k., taki status przyznany jest w postępowaniu przygotowawczym wyłącznie podejrzanemu oraz pokrzywdzonemu. Jak wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z 2 lipca 2003 r., „osoba, w stosunku do której nie wydano postanowienia o przedstawieniu zarzutów, ani nie przesłuchano jej w charakterze podejrzanego po uprzednim poinformowaniu jej o treści zarzutu, może być jedynie tzw. osobą podejrzaną, niekorzystającą z uprawnień, które przysługują podejrzanemu, jako stronie procesowej”⁶. Mimo że osoba podejrzana nie ma zagwarantowanego katalogu uprawnień, które ustawa przyznaje podejrzanemu (m.in. zgodnie z pouczeniem z art. 300 § 1 k.p.k.), to wskazuje się, że dokonywanie jakichkolwiek czynności procesowych wobec niej nie może jej stawiać w gorszej sytuacji niż formalnie podejrzanego⁷, a rodzaj przysługujących

⁴ Wyrok TK z 11 grudnia 2012 r., sygn. akt K 37/11, pkt III teza 3.1.2.

⁵ *Ibidem*, pkt III teza 2.2, a także wyrok TK z 17 lutego 2004 r., sygn. akt SK 39/02, pkt III 3.; wyrok TK z 6 grudnia 2004 r., sygn. akt SK 29/04.

⁶ Postanowienie SN z 2 lipca 2003 r., sygn. akt II KK 268/02.

⁷ E. Karski, *Podejrzanym a osobą podejrzaną i ich charakter według postępowania karnego*, „Nowe Prawo” 1976, nr 5, s. 756.

uprawnień osoby podejrzanej uzależniony jest od rodzaju czynności, jakie zostały wykonane, oraz charakteru uprawnień w tym zakresie⁸.

Niezależnie od zatrzymania podejrzanego jako strony postępowania, często w praktyce dochodzi do zatrzymania osób, które nie są podejrzanymi, a co za tym idzie nie mają statusu strony oraz przysługujących jej uprawnień. Zatrzymanie spowodowane może zostać wystąpieniem uzasadnionego przypuszczenia po stronie organu dokonującego zatrzymania, że osoba popełniła przestępstwo, co *de facto* stanowić będzie pierwszą czynność podejmowaną wobec osoby w procesie karnym, które nie zostało jeszcze formalnie wszczęte. Zatrzymana osoba podejrzana nie ma na tak wczesnym etapie postępowania statusu strony, a zatem pozbawiona jest przysługujących jej uprawnień i ma wyłącznie katalog uprawnień wynikających z podjętej wobec niej czynności zatrzymania. Co szczególnie istotne, zatrzymany nie ma możliwości skierowania wniosku o obrońcę z urzędu na podstawie art. 78 § 1 k.p.k.

Z punktu widzenia uprawnienia zatrzymanego do niezwłocznego kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym i bezpośrednio z nim rozmowy oraz zagwarantowania mu możliwości skorzystania z bezpłatnej pomocy prawnej, szczególnie znaczenie ma dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.Urz. UE L 297 z 2016 r., s. 1, ze zm.; dalej: dyrektywa 2016/1919). Z perspektywy zatrzymanego najistotniejszą kwestią, którą reguluje dyrektywa 2016/1919, jest prawo dostępu do obrony z urzędu w postępowaniu karnym dla wszystkich osób pozbawionych wolności, a więc także dla zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego. Dyrektywa 2016/1919 formułuje prawo osoby zatrzymanej, która nie posiada wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, do uzyskania pomocy obrońcy z urzędu, a więc finansowania przez państwo członkowskie pomocy adwokata, umożliwiające korzystanie z prawa dostępu do adwokata (art. 3), gdy wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu, zgodnie z dyrektywą 2016/1919, powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki, najpóźniej przed przesłuchaniem jej lub przed przeprowadzeniem czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych, takich jak okazanie, konfrontacja czy odtworzenie przebiegu czynu zabronionego (art. 4 ust. 5).

Przedstawiony projekt ustawy zakłada dodanie do art. 245 k.p.k. nowego § 4 stanowiącego, że jeżeli zatrzymany chce skorzystać z uprawnienia do nawiązania w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowy, lub gdy z jego udziałem mają być wykonywane czynności procesowe, a nie ma adwokata lub radcy prawnego ustanowionego z wy-

⁸ R.A. Stefański, *Prawo do obrony osoby podejrzanej* [w:] *Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2013, s. 303.

boru, przed przystąpieniem do tych czynności należy wyznaczyć zatrzymanemu adwokata lub radcę prawnego z urzędu. Wyznaczenia adwokata lub radcy prawnego może dokonać prezes lub referendarz sądowy sądu rejonowego miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania, a w wypadkach niecierpiących zwłoki także innego sądu rejonowego. Co więcej, w wypadku wykonywania czynności procesowych z udziałem zatrzymanego należy wykonać te czynności z udziałem adwokata lub radcy prawnego, w tym ustanowionego z urzędu, a przesłuchanie zatrzymanego nie może się odbyć wcześniej niż 2 godziny od chwili zawiadomienia adwokata lub radcy prawnego o planowanej czynności. Przesłuchanie bez obecności adwokata lub radcy prawnego będzie dopuszczalne wyłącznie w wypadku zagrożenia zdrowia, życia lub wolności zatrzymanego lub innej osoby albo w razie potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Przyczyna ewentualnego odstąpienia od przesłuchania z udziałem adwokata lub radcy prawnego będzie musiała zostać wskazana w protokole (dodawany § 5).

Należy odnotować, że projektowana regulacja zakłada obligatoryjność wyznaczenia zatrzymanemu adwokata lub radcy prawnego z urzędu, jeżeli „z jego udziałem mają być wykonywane czynności [...], a nie ma adwokata lub radcy prawnego ustanowionego z wyboru”, a zatem z pominięciem woli samego zatrzymanego. W odniesieniu do powyższego należy podkreślić, że dysponentem realizacji prawa do obrony jest zatrzymany i w ramach swojego uprawnienia może on zdecydować o nieskorzystaniu z przysługującego mu prawa do pomocy prawnej adwokata lub radcy prawnego. Projektowana regulacja w wyżej wskazanym zakresie wprowadza *de facto* obronę obligatoryjną, co, jak się wydaje, nie było zamiarem projektodawcy.

Projektowana regulacja zakłada, że przepisy wydane na podstawie art. 517j § 2 k.p.k. będzie stosować się odpowiednio, a zatem do wyznaczenia adwokata lub radcy prawnego z urzędu zastosowanie będzie mieć tryb określony w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (Dz.U. poz. 920). Mimo że w § 1 tego rozporządzenia mowa o organizowaniu dyżurów adwokatów i radców prawnych w celu umożliwienia korzystania z pomocy obrońcy, należy wskazać, że będą one mieć zastosowanie do konieczności udzielenia pomocy prawnej zatrzymanemu. Zgodnie z § 7 rozporządzenia w sprawie dyżurów, adwokaci i radcy prawni pełnią dyżury w siedzibie oraz godzinach urzędowania właściwego sądu rejonowego, ustalonych dla zapewnienia niezwłocznego rozpoznawania spraw w postępowaniu przyspieszonym. Zgodnie z § 378 regulaminu urzędowania sądów powszechnych⁹ godziny urzędowania wyznaczone są od 8:00 do 20:00 (w dni robocze, soboty i dni wolne od pracy) w sądach o limicie etatów sędziowskich i asesorskich powyżej 35,

⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych, Dz.U. poz. 1141.

natomiast od 8:00 do 16:00 (w soboty i dni wolne od pracy) w odniesieniu do pozostałych sądów. Takie brzmienie przywołanych rozporządzeń wskazuje, że adwokaci i radcowie prawni mają obowiązek pełnienia dyżuru wyłącznie w godzinach urzędowania właściwego sądu zapewnionych dla rozpoznania sprawy w trybie przyspieszonym, a więc do godziny 20:00 lub 16:00 i po tej godzinie zwolnieni są z pełnionego dyżuru. Mając powyższe na uwadze, należy wskazać, że w praktyce wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego nie będzie mogło nastąpić „niezwłocznie”, podczas gdy maksymalny czas zatrzymania osoby nie może przekroczyć 48 godzin.

2. W projekcie przewiduje się także zmianę art. 301 k.p.k., który aktualnie stanowi, że: „Na żądanie podejrzanego należy przesłuchać go z udziałem ustanowionego obrońcy. Niestawiennictwo obrońcy nie tamuje przesłuchania”. Projektodawca przewiduje zmianę art. 301 zdanie drugie k.p.k. oraz dodanie do tego przepisu zdania trzeciego, zgodnie z którymi: „przesłuchanie bez obecności obrońcy jest dopuszczalne wyłącznie w wypadku zagrożenia zdrowia, życia lub wolności podejrzanego lub innej osoby albo potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania”, a „[p]rzyczynę odstąpienia od przesłuchania z udziałem adwokata lub radcy prawnego należy wskazać w protokole”.

W doktrynie wskazuje się, że aktualne brzmienie art. 301 k.p.k. dotyczy „fundamentalnego dla podejrzanego prawa do obrony. W tym przypadku realizowane jest ono poprzez udział obrońcy w przesłuchaniu prowadzonym w związku z toczącym się postępowaniem przygotowawczym. Udział obrońcy nie jest jednak automatyczny, gdyż jest on możliwy, gdy żąda tego podejrzany. Ogromne znaczenie procesowe ma jednak to, że niestawiennictwo obrońcy nie powoduje zatamowania (zatrzymania, wstrzymania) biegu sprawy, gdyż bez tego udziału przesłuchanie może się odbyć. Przesłuchanie bez udziału obrońcy jest pełnowartościowym dowodem i podlega sędziowskiej ocenie, jak każdy inny dowód”¹⁰. Należy odnotować, że w postanowieniu z 25 marca 2021 r. Sąd Najwyższy przyjął, iż „[b]rak obrońcy podczas pierwszego przesłuchania podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym (art. 300 i 301 k.p.k.) nie stanowi sam przez się – ze względu na treść art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. c Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z 1950 r. – przeszkody do wykorzystania na rozprawie złożonych w takich warunkach jego wyjaśnień, o ile nie wystąpiła obiektywnie istniejąca podatność podejrzanego na pokrzywdzenie”¹¹.

Projektowana zmiana art. 301 k.p.k. będzie skutkować tym, że wyrażenie przez podejrzanego żądania udziału obrońcy w jego przesłuchaniu będzie powodować jego obligatoryjną obecność w toku przeprowadzania tej czynności pro-

¹⁰ A. Staszak, Komentarz do art. 301 [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, 2022, LEX.

¹¹ Postanowienie SN z 25 marca 2021 r., sygn. akt V KK 457/20; zob. także postanowienie SN z 5 kwietnia 2013 r., sygn. akt III KK 327/12.

cesowej. Brak konieczności udziału obrońcy w przesłuchaniu, mimo wyrażenia takiego żądania przez podejrzanego, będzie następować wyłącznie w wypadku zagrożenia zdrowia, życia lub wolności podejrzanego lub innej osoby albo potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. W konsekwencji niestawiennictwo obrońcy podczas przesłuchania (na żądanie podejrzanego) będzie zatrzymywać bieg toczącego się postępowania przygotowawczego.

3. W art. 2 projektu zawarto przepis przejściowy, regulujący wpływ nowelizowanych przepisów na stosunki powstałe pod działaniem dotychczasowego brzmienia art. 245 i 301 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem: „1. Do postępowań wszczętych i niezakończonych w danej instancji przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe. 2. Czynności procesowe, o których mowa w art. 245 § 4 i 5 ustawy zmienianej w art. 1 oraz w art. 301 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, dokonane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy są skuteczne, jeżeli dokonano ich z zachowaniem przepisów dotychczasowych”.

Podsumowanie

- Przedstawiony projekt ustawy zakłada dodanie do art. 245 Kodeksu postępowania karnego § 4 stanowiącego, że jeżeli zatrzymany chce skorzystać z uprawnienia do nawiązania w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nim rozmowy, lub gdy z jego udziałem mają być wykonywane czynności procesowe – a nie ma adwokata lub radcy prawnego ustanowionego z wyboru – przed przystąpieniem do tych czynności należy wyznaczyć zatrzymanemu adwokata lub radcę prawnego z urzędu. Wyznaczenia adwokata lub radcy prawnego może dokonać prezes lub referendarz sądowy sądu rejonowego miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania, a w wypadkach niecierpiących zwłoki także innego sądu rejonowego.
- W projekcie przewidziano również, że przy wykonywaniu czynności procesowych z udziałem zatrzymanego należy wykonać te czynności z udziałem adwokata lub radcy prawnego, w tym ustanowionego z urzędu, a przesłuchanie zatrzymanego nie może się odbyć wcześniej niż 2 godziny od chwili zawiadomienia adwokata lub radcy prawnego o planowanej czynności. Przesłuchanie bez obecności adwokata lub radcy prawnego będzie dopuszczalne wyłącznie w wypadku zagrożenia zdrowia, życia lub wolności zatrzymanego lub innej osoby albo w razie potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Przyczyna ewentualnego odstąpienia od przesłuchania z udziałem adwokata lub radcy prawnego będzie musiała zostać wskazana w protokole (dodawany art. 245 § 5 k.p.k.).
- Należy uznać, że projektowana zmiana art. 245 k.p.k. wprowadza obligatoryjność wyznaczenia zatrzymanemu adwokata lub radcy prawnego z urzędu, jeżeli „z jego udziałem mają być wykonywane czynności procesowe [...], a nie ma

adwokata lub radcy prawnego ustanowionego z wyboru”. Co szczególnie istotne, wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego będzie następować z pominięciem woli samego zatrzymanego. W odniesieniu do powyższego należy podkreślić, że dysponentem realizacji prawa do obrony jest zatrzymany i w ramach swojego uprawnienia może on zdecydować o skorzystaniu bądź też nieskorzystaniu z przysługującego mu prawa do pomocy prawnej adwokata lub radcy prawnego. Projektowana regulacja w wyżej wskazanym zakresie wprowadza *de facto* obronę obowiązkową, co, jak się wydaje, nie było zamiarem projektodawcy.

■ Projektowana zmiana art. 301 k.p.k. będzie skutkować tym, że wyrażenie przez podejrzanego żądania udziału obrońcy w jego przesłuchaniu będzie powodować jego obowiązkową obecność w toku przeprowadzania tej czynności procesowej. Brak konieczności udziału obrońcy w przesłuchaniu, mimo wyrażenia takiego żądania przez podejrzanego, będzie następować wyłącznie w wypadku zagrożenia zdrowia, życia lub wolności podejrzanego lub innej osoby albo potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. W konsekwencji niestawienie obrońcy podczas przesłuchania (na żądanie podejrzanego) będzie zatrzymywać bieg toczącego się postępowania przygotowawczego.

Bibliografia

Akty prawne

■ Prawo krajowe

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. 2022, poz. 1375, ze zm.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym, Dz.U. poz. 920.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych, Dz.U. poz. 1141.

■ Prawo unijne

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, Dz.Urz. UE L 297 z 2016 r., s. 1.

Orzecznictwo

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 17 lutego 2004 r., sygn. akt SK 39/02.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 6 grudnia 2004 r., sygn. akt SK 29/04.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 grudnia 2012 r., sygn. akt K 37/11.

Wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2004 r., sygn. akt V KK 194/03.
Postanowienie Sądu Najwyższego z 2 lipca 2003 r., sygn. akt II KK 268/02.
Postanowienie Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2013 r., sygn. akt III KK 327/12.
Postanowienie Sądu Najwyższego z 25 marca 2021 r., sygn. akt V KK 457/20.

Literatura

Karski E., *Podejrzany a osoba podejrzana i ich charakter według postępowania karnego*, „Nowe Prawo” 1976, nr 5.
Staszak A., Komentarz do art. 301 [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, 2022, LEX.
Stefański R.A., *Prawo do obrony osoby podejrzanej [w:] Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2013.

Inne

Senacki projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, druk senacki nr 1286/IX kad.